

SNISCHEK Károly Gáspár bérelte a lapot évi 6800 frtéért; ezután WIGAND kezébe került egyelőre 3235 frt évi bérért, amelyet azonban 1843-ban 6310 frtra emeltek. 1861-ben a lap SCHREIBER Alajos tulajdonába került, aki a LANDERER-féle vállalatot magához váltotta. Ennek a cégnek a jogutóda a mai laptulajdonos, az ANGERMAYER Károly cég. A lap előfizetési ára előbb évi 7 frt, majd 8, 10 s végül 12 frt volt s 1812 óta hetenkint háromszor jelent meg. Ehhez járult még a jelentékeny portóköltés, amely 1814-ben 11 frtot, 1821-ben pedig 17 frtot tett ki.

PICHLER művében a lap első éveinek történetén kívül a ROYER, LANDERER és PATZKÓ-féle nyomdavállalatokra, a korabeli cenzurára s gazdasági állapotokra is kiterjeszkedik és színes képet fest a XVIII. század második felének Pozsonyáról. Állításait a függelékben regeszták formájában lenyomatott okmánytárral támogatja. Σ.

I. Kont: *Bibliographie française de la Hongrie (1521—1910). Avec un inventaire sommaire des documents manuscrits.* Paris, Ernest Leroux, 1913. 8° XVI + 325 l.

KONT Ignác hátrahagyott munkájának kiváló bibliografiai érdekét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy körülé rövid idő alatt egész kis irodalom keletkezett. Hazai és külföldi folyóiratok bő ismertetésekben méltatták.¹ Már a bírálatok során merültek föl pótlások.² Igen kívánatos volna ezeknek állandó szemmel tartása. BARANYAI Zoltán³ a magyarországi francia hírlapirodalomhoz közölt újabb adatokat.⁴ André LEVAL egy tekintélyes pótlékkal⁵ gazdagította a francia-magyar bibliografia

¹ Századok 1913. 452—456. l. (MARCZALI Henrik); Egyetemes Philologiai Közlöny 1913. 620—622. l. (BARANYAI Zoltán); Irodalomtörténet 1914. 35—37. l. (BENEDEK Marcell); Revue critique d'histoire et de littérature 1913. 57. sz. (E. DENIS); Revue de Hongrie 1913. 472—475. l.; Revue des Questions historiques 1914. 264—265. l. (E.-G. L.); Le bibliographe moderne. 1912—1913. nov.—dec. (H. S.)

² BARANYAI Zoltán: Egyetemes Philologiai Közlöny 1913. 621. l.

³ Könyvtári Szemle 1913. l. 86—88. l. és 105. l.

⁴ V. ö. Magyar Könyvszemle 1914. 1. sz. Bulletin, 5. l.; André LEVAL ismertető cikke: Le Temps 1913. dec. 8. és KACZLÁNY Géza pótlása: Könyvtári Szemle 1914. 25. l.

⁵ *Supplément à la Bibliographie Française de I. Kont.* Extrait de la Revue de Hongrie. Budapest., Ranschburg 1914. 8° 50 l. (Kár, hogy nincs tárgymutatója.)

anyagát, a KONT kezdőévszáma (1521) elé is csatolva két adatot, 1512 és 1514-ből. A pótlások sorozata — bibliográfiáról lévén szó, maga KONT is (VII. l.) előre látta ezt — ma sem tekinthető lezárultnak.

KONT bibliográfiája két részre oszlik. Az első rész a tulajdonképeni bibliografia. Erre vonatkozólag nagy támasztéka volt KONTRnak gróf APPONYI Sándor kétkötetes *Hungarica*-jában. Az anyag összegyűjtését 1811-től kezdve a *Bibliographie de la France ou Journal général de l'Imprimerie et de la Librairie* tárgymutatói könnyítették meg. A folyóirati és újságcikkek regisztrálása csak az 1897—1899. évekre volt már készen: a JORDELL-féle tárgymutatós *Répertoire bibliographique des principales revues françaises* révén. Sajnos, a Felix DIETRICH kiadásában megjelenő *Bibliographie der fremdsprachigen Zeitschriften-Literatur* (Gautsch bei Leipzig) csak a jövőre nézve lesz használható, amennyiben csak 1911-ben indult meg, tehát épen ott, ahol a KONT anyaga végződik.

KONT munkája bibliografikus képét kívánja nyújtani annak a szellemi hatásnak, melyet hazánk Franciaországra gyakorolt. A két ország érintkezése szempontjából tehát nem akar teljes magyar-francia bibliografia lenni, a magyarországi rész külön kötetet igényelt volna. Mintakul G. BENGESCO francia-román és N. PÉTROVITCH francia-szerb bibliográfiái szolgáltak. Francia szempontból igen hiányos összeállítások voltak KONT előtt: BRUNET szakok szerinti jegyzéke a *Manuel du libraire* VI. kötetében és II. pótkötetében és a L.-P. BETZ (*Littérature comparée* 1904) néhány adata.

KONT korlátozási elvei között első a franciaországi latin nyelvű irodalom kizárása. Ezt tehát csak annyiban veszi föl, amennyiben valamely latin munka franciául is megjelent. Irodalmi szempontból legértékesebbek azok az adatai, melyek magyar írók francia fordításaira és a magyar társadalmi és történeti tárgyú szépirodalomra vonatkoznak. Sajnálhatjuk, hogy elvi szempontból kimaradtak azok a művek, amelyekben Magyarország csak fiktive szerepel. Így kizárta KONT a középkori misztériumokat, melyek egy magyar királylányról (csonkakezü leány)¹ szólnak. Pedig van kulturtörténeti háttere az ilyen adatoknak is, melyek hazánk európai szerepét illetőleg mélyebb jelentőségűek lehetnek mint egy újabb rólunk megjelent folyóirat-cikk. KONT fölve volt összegyűjteni mindent, ami francia nyelven Magyarországról megjelent.

¹ E. ROY, *Études sur le Théâtre Français du XIVe et du XVe siècle*. Paris, 1902. CXXV. és 275. l.

Természetes, hogy magyar szerzők francia nyelvű, de nem magyar vonatkozású műveit nem vette föl (ellenben, mint idevalók helyet kaptak a magyarországi francia ujságok). A Horvátországról és a finnugor rokonnépekről szóló irodalmat is csak a magyar vonatkozású művek képviselik. Enciklopediák és iskolakönyvek helytakarítás céljából maradtak ki.

Az elrendezés kronológiai sorrendben történt. Ettől eltér a középkori krónikák és utazások fölvételénél, miket a kronológiai sor előtt, századok szerint csoportosítva, de modern kritikai kiadások alapján, közöl KONT. Zavart okozhatnak egyes összevonások: Ant. E. HORN cikkeit pl. (*Journal des Économistes* 1891—1899.) mind az 1891. év adatai közé osztja be. Az évszámokon belül a szerzők betürendjében található az adatok. Ezeket itt-ott kritikai és tartalmi megjegyzésekkel kíséri a szerző, ami különösen francia szempontból igen hasznos volt. Az Index, a neveken kívül, dült betűkkel kiemelt tárgymutatót is ad. Kár, hogy a francia ismertetéseknél az ismertetett magyar mű szerzője nincs fölvéve az Indexbe (kivételesen BERZEVICZY Albert nevénél van ilyenkor is lapszám-utalás). Így, ha valaki tájékozódni akar egy magyar könyv francia kritikáiról, nehezen fog eligazodni.

A bibliografia második része (201—291. l.) a francia könyvtárakban és a külügyminisztérium levéltárában található történelmi okmányokat és kéziratokat sorolja föl.

Ami az adatok tartalmát illeti, ezeknek földolgozása az egyes szakok szerint bizonyára meg fog történni. Hármás érdeklődési kör tűnik ki már most is ezekből az adatokból. A középkorban Magyarország felé a mondák, legendák és krónikák fordulnak. A XVII. század a politikai kapcsolat virágkora. Különösebben a XVIII. század végén indul meg az irodalomban a magyar tárgyak földolgozása, mely a XIX. században egész kulturánkat felölelő érdeklődéssé szélesedik. Ez a nagy föllendülés azonban nagyrészt nem francia, hanem magyar szerzők fáradozásának köszönhető.

KONT bibliográfiája betetőzése tudományos munkásságának. Utolsó munkája hasznos segédeszköze a tudományos kutatásnak. Igen kívánatos volna, ha a többi román irodalmakra, különösen az olaszra nézve is készülnének hasonló összeállítások.

★

Pótlásul a következő néhány adatot közölhetem:

1640. [LA CAZE, De —.] *T'Inceste supposé*, tragi-comédie. Paris, Toussaint Quinet, 1640, in-4. (L. GRAESSE, *Trésor de livres* IV. 62; Barbier, *Dictionnaire des ouvrages anonymes* II. 909. — V. ö. BENEDEK Marcell: *Irodalomtörténet* 1913. 531. l. és KARL Lajos: *Neuphilologische Mitteilungen* 1914. 5—6. l.)

1643. DESMARETS, Jean. *Europe. Comédie héroïque et allégorique*, en cinq actes, en vers, avec un avis au Lecteur, une clef des personnages, et un prologue de la paix descendant du ciel. Paris, Henry Le Gras, 1643. In-4 fig., et 1643, pet. in-12 de 12 ff., 82 pp. et 2 ff. non chiffrés. (L. BRUNET, *Manuel du Libraire* II. 633. — A szereplők között: Le Roi de Hongrie.)

1691. LECLERC, J. *Histoire d'Emmerich, comte de Tékély, ou Mémoires pour servir à sa vie*. Paris, 1691. in-12. (L. E. M. OETTINGER, *Bibliographie biographique*. Leipzig 1850. 660. l. — KONT (35. l.) csak 1693-ból való kiadását [Cologne] említi.)

1732. LE SAGE, A.-R. *Le Théâtre de la Foire, ou l'Opéra comique*. Paris, Et. Gareau, Ve Pissot, P. Gandouin, 1721—37, 10 vol. in-12. (IX. köt., 1737, 152—219. l.: *Sophie et Sigismond. Pièce d'un acte*. Par Mrs Le S[age] et D'Or[neval]. Représentée à la Foire S. Laurent. 1732. — Szereplők: Le Roi de Hongrie stb.; «La scène est à Belgrade, capitale de la Hongrie.»)

1789. ANDRÉE, J.-F. *Le Roi d'Yvetot et la reine de Hongrie*. Paris, Prudhomme, 1789, br. in-8. (Sous le pseud.: Publius.) (L. QUÉRARD, *La France littéraire* I. 57.)

1805. CAIGNEZ, L.-E. *La forêt d'Hermanstadt ou la fausse Épouse*, mélodrame en 3 actes. Paris, Barba, 1805, in-8. (L. QUÉRARD, i. m. II. 14. — Német átdolgozása: Joh. Franul v. WEISSENTHURN, *Der Wald bey Herrmannstadt*. (Schauspiele, V. köt. Wien, 1809.) Magyarra fordították: TÖRÖK István és TELEPI György. Bizonyára sugókönyv alapján (Bécsben már 1807-ben adták) készült ennek névtelen átdolgozása, az *Almarich, Herzog von Siebenbürgen, oder der Wald bei Hermannstadt* (Pest, Hartleben, 1807 [1808?]) c. regény, melyet VERSEGHY Ferenc fordított magyarra (*Almarék* ... Pest, Eggenberger, 1813. V. ö. utóbbiról Császár Elemér: *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1912. 500. s köv. l.)

1808. HAPDÉ, J.-B.-Augustin. *La Tête de bronze, ou le Déserteur hongrois*, mélodrame en 3 actes (et en prose). Sec. édit. Paris, Barba, 1808, in-8. (L. QUÉRARD, i. m. IV. 27. — V. ö. *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1914. 277 l.)

1823. OGLOU, Mme la comtesse d'—. *Les trois frères hongrois, ou la Fille sans père*; par —. Trois volumes in-12, ensemble de 23 feuilles 1/3, plus 3 planches. Imprim. de Lebègue, à Paris. (L. *Bibliographie de la France*, 1823. 41. l.)

1836. FOUCHER, E.-P. et LAVERGNE, A. M. A. de Lavassière de —. *Le Transfuge*, drame en 3 actes. Paris, Dondey-Dupré, 1836, in-8 de 24 pag. (L. LOUANDRE—BOURQUELOT, *La Littérature Française contemporaine* III. 541. — V. ö. *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1914. 277. l.)

1900. BETZ, Louis P. *La Littérature comparée. Essai bibliographique*. Introduction par Joseph Texte. Strasbourg, Trübner, 1900, in-8. XXIV + 123. l.

és — Deuxième édition augmentée, publiée, avec un index méthodique, par Fernand BALDENSPERGER. Strasbourg, Trübner, 1904, in-8. XXVIII + 410 p. 1903. LOLIÉE, Frédéric. Histoire des littératures comparées. Des Origines au XXe Siècle. Paris, Delagrave, in-8. (Év nélkül.) XIII + 497 p. (Magyarországról és a magyar irodalomról több helyütt szól.) ZOLNAI BÉLA.

Green Samuel Swett. *The public library movement in the United States 1853—1893.* (Useful reference series. No. 8.) Boston, The Boston book company. 1913. (Ny. Riverdale Press, Brookline, Boston) 8-r. Arckép, VIII, 2, 336 l. Ára vászonborítékban 20 K.

Kevés könyvet vettünk oly nagy érdeklődéssel kezünkbe s tettünk le akkora csalódással, mint e munkát. A nagy érdeklődést bőven indokolja maga a tárgy: a modern könyvtári mozgalmakban világszerte vezető szerepre került amerikai könyvtárügy fejlődése, de indokolja szerző egyénisége is, aki ha nem is tartozik a mozgalom közismert főképviselői közé, mégis mint azok kortársa, bizalmasa s az amerikai könyvtárügy vezérkarának egyik tagja, a hivatottság minden külső jelével föl volt szerelve e vállalkozáshoz. A csalódást a könyv tárgyalásmódja idézte elő: azt hittük, hogy a felölelt korszak történeti fejlődését pragmatikusan s az eseményeket, törekvéseket, bizonyos szempontok szerint csoportosítva tárgyalja a szerző; hű és világos képet ad úgy a könyvtárügy külső térfoglalásáról, mint belső kialakulásáról, ismerteti az egyéni és helyi törekvések, valamint az egyetemes, kooperatív munka gyümölcseit, bemutatja egyes fázisaiban azokat a sajátos törekvéseket s berendezéseket, melyek az amerikai szabad könyvtárakra különösen jellegzetesek stb. GREEN ehelyett szűkszavú krónikás módjára jegyzi föl évről-évre az eseményeket, jobbra egy-egy könyvtáros-gyűlés köré csoportosítva. Az események belső kapcsolatát nem vizsgálja, horderejükkel alig törődik s minden perspektiva nélkül, egyforma egykedvűséggel, állítja egymás mellé a jelentéktelen epizódokat és döntő fontosságú jelenségeket.

Kiinduló pontul a «könyvtárak és más könyvészet iránt érdeklődők» 1853-ban New-York városában tartott háromnapos értekezlete szolgál, amelyen szerző, aki akkor még csak 16 éves volt, természetesen nem vehetett részt. Újabb összejeövetelt az amerikai könyvtárosok csupán 1876-ban tartottak: ekkor indult meg legelőkelőbb szakközlönyük, a *Library Journal* s ekkor alakult meg az együttműködést,